COCHINCHINA IN 1873.

(*Vervolg en slot van pag. 190.*)

III.

Ten einde gevolg te geven aan ons voornemen om tevens eene kleine bijdrage te leveren tot de kennis van een deel der literatuur over Cochinchina, vermelden wij eerst de stukken door den heer R. van der Aa aangehaald, en geven vervolgens eene in sommige opzichten eenigzins analytische opgave van enkele andere stukken.

De hoofdbron van den heer van der Aa was Ritter's uitstekende en uitvoerige „Erdkunde”, Th. IV (1834). Vervolgens vermeldt hij: G. Finlayson, „The mission to Siam and Hué in the years 1821 and 1822” (London, 1826), en J. Crawford, „Journal of an embassy to the Court of Siam and Cochinchina” (London, 1828), van welke beide werken Ritter een ruim gebruik maakte; de „Tour du Monde”, van 1860, T. I, p. 52 (en volgende deelen); Gerard van Woesthof's reis naar Laos in 1641, door Valentyn verhaald en uit diens „Oud en Nieuw Oostindien” in de „Histoire générale des Voyages” en in „Ritter's Erdkunde” overgenomen; Henri Mouhot's allerbelangrijkste reis van Siam over land tot Laos, waar hij den 10 Nov. 1861 bezweek, na toch gelukkig de beschrijving zijner driejarige reis te hebben kunnen voltooien (of liever, na omtrent zijne reis gelukkig zooveel te hebben kunnen opteekenen, dat daaruit eene reisbeschrijving kon worden te samengesteld), waarin vooral door belangrijkheid uitmunt de beschrijving van de door hem ontdekte prachtige bouwvallen van Ongkor, Kambodja's aloude hoofdstad. De heer van der Aa kende destijds nog slechts het begin van Mouhot's reisbeschrijving, in de „Tour du Monde” van 1863 opgenomen. Hieronder komen wij op het werk zelf terug. De heer van der Aa vermeldt vervolgens: de „Annuaire des Deux-Mondes” van 1858—59, 1860—1861, en het uitvoerig

artikel in de „Revue des Deux-Mondes” van 1862, T. VI, van L. Pallu, „La campagne de 1861 en Cochinchine”; (in de „Annuaire” en in de „Revue” der volgende jaren worden nog onderscheiden belangrijke stukken over Cochinchina aangetroffen, die we niet afzonderlijk vermelden) (*); Baron de Bazancourt (de officieele lofredenaar der veldtochten van het tweede Keizerrijk), „Les expéditions de Chine et de Cochinchine” (Paris, 1861 en volgende jaren); H. Binneteau’s, ambtenaar bij het hydrographisch bureau te Saïgon, nota over de militaire en administratieve inrichting van het bestuur, gevolgd door eene opgave der territoriale indeeling van Fransch Cochinchina, gedagteekend 1 Maart 1863, welk stuk, overgenomen uit de „Revue du Monde Colonial” van Juli 1863, door den heer van der Aa als bijlage tot zijn artikel wordt gegeven.

We komen thans tot de vermelding van eenige andere stukken over Cochinchina, waarbij we in den regel de chronologische orde zullen volgen.

„A. Coste, l’Indo-Chine Française” (†), in het „Journal des Economistes” van Dec. 1861—Febr. 1862, zijnde eene uitvoerige beschrijving van de drie voornaamste deelen van Cochinchina of het rijk van Annam, dat (gelijk zich toen liet aanzien) de Franschen geheel schenen te willen veroveren: „le Camboge Annamite”, waarin de Franschen zich te Saïgon gevestigd hebben, en welks vruchtbaarheid en prachtige stroomen worden geroemd; „la Cochinchine proprement dite” en „le Tonkin.” Coste geeft vervolgens de geschiedenis der expeditie, bespreekt de kolonisatieplannen, den handel, enz.; wenscht den handel te lokken door Saïgon tot een vrijhaven te maken, en kolonisten, door hun zooveel mogelijk vrijheid te gunnen en het verkrijgen van gronden zoo gemakkelijk mogelijk te maken.

Over de prachtige stroomen in Fransch-Cochin-China zie ook „Adm. Bonard’s Erforschung des groszen Fluszes von Cambodyscha” in „Das Ausland” 1863, no. 11 blz. 260.

Het Bataviaasch Handelsblad van 29 Maart 1863, blz. 181 der maileditie, neemt een artikel over uit de „Free Press”, waarin over datzelfde onderzoek en over den door Adm. Bonard

(*) Moge toch spoedig de verschijning van den sinds lang aangekondigden Index op den rijken inhoud van dat tijdschrift den nazoecker te hulp komen.

(†) Interessant stuk, dat de heer van der Aa over het hoofd schijnt te hebben gezien.

onderdrukten opstand in Fransch-Cochinchina sprake is en het oordeel van K. von Scherzer, den beroemden geschiedschrijver der Novara-expeditie, wordt aangehaald, ten betooge dat de Franschen nog nergens zijn geslaagd in hunne pogingen tot kolonisatie, weshalve daarvan in Cochinchina ook niet veel wordt verwacht.

Het Bat. Handelsblad van 14 Juni 1864, blz. 354, neemt uit den „*Courier de Saïgon*” een artikel over betreffende de Moï, een woesten bergstam van Cochinchina, tot een geheel ander ras behorende dan de Annamieten en Cambodiërs.

Uit hetzelfde blad wordt in het Bat. Handelsblad van 29 Oct. 1864, blz. 720, een artikel overgenomen betreffende de door den admiraal de la Grandière bij besluit van 16 Juli van dat jaar vastgestelde regeling van het lager onderwijs voor inlanders in Fransch-Cochinchina, waarbij o. a. bepaald is dat alle kinderen hun taal in europeesche karakters zullen leeren schrijven. Het doel was het gebruik der lastige, moeilijke, voor de Europeanen, met uitzondering van de weinige kenners der Chineesche taal, onbegrijpelijke Chineesche karakters langzamerhand te doen verdwijnen.

In de „*Revue du Monde Colonial*” van Mei 1864, gaf H. Galos „*l'Expedition de Cochinchine et la politique Française dans l'extrême Orient.*” Hij geeft eerst de geschiedenis der expeditie, verhaalt dan hoe de admiraal de la Grandière, opvolger van Bonard, de zaken in Cochinchina goed organiseerde, betoogt dat het land eene wezenlijk vrije kolonie moet worden met Saïgon tot vrijhaven en dat Frankrijk daar weder eene groote koloniale mogendheid zal worden. Hij eindigt met zijn diep leedwezen uit te drukken dat van dat alles echter waarschijnlijk niets zou komen, daar het aan de in 1863 naar Frankrijk gekomen Annameesche gezanten gelukt zou zijn van Napoleon III de teruggave van bijna alle gemaakte veroveringen te verkrijgen, — eene vrees, welke, men weet het, niet is bewaarheid.

Toch schijnt aan dat weder verlaten van het grootste deel van het veroverde ernstig te zijn gedacht. Ik heb vermeld gevonden, doch verzuimde aan te teekenen waar, dat Napoleon, op den aandrang, naar het schijnt, van het Annameesch gezantschap en na het ontvangen van geheime rapporten van den gouverneur van Cochinchina, aan Aubaret opdroeg een tractaat te ontwerpen, waarbij, tegen een schadeloosstelling van honderd millioen franken, bijna het geheele veroverde grondgebied, met uitzondering van drie steden, zou worden teruggegeven. Dat ontwerp-tractaat zou

echter de Fransche officieren in Cochinchina, die er de lucht van hadden gekregen, in zoo hevige mate hebben ontstemd, dat Napoleon, op het advies van den admiraal de la Grandière, in September 1864 zou hebben besloten er geen gevolg aan te geven.

Over het verblijf der Annameesche gezanten in Europa is niet onaardig de fictie van R. Cortambert in de „Revue du monde Colonial” van October 1864: „Les impressions d'un Japonnais en France et des Annamites en Europe.”

„In de „Revue Mar. et Col.” van Februari 1864 komt een artikel voor: „Le commerce de Saïgon en 1862”, waarin een overzicht wordt gegeven van den handel van de nieuwe Fransche vestiging in dat jaar, en gezegd dat deze reeds levendig is en voor de toekomst veel belooft, mits hij vrij blijve.

In het artikel: „Cochinchine,” in dezelfde Revue van Mei 1865, wordt een historisch overzicht gegeven van de fransche vestiging aldaar en gesproken over de topographie van het land, de meteorologie, de territoriale en administratieve indeeling, de bestuursinrichtingen en gezegd dat de drie toenmalige fransche gewesten eene bevolking telden van 900,000 zielen.

In de „Revue du Monde Colonial” van Juni 1864 geeft Paul Emile, in: „La France en Cochinchine,” een overzicht van den min gunstigen toestand aldaar na de onderscheiden gevechten, die in 1863 hadden plaats gehad. Zijn résumé was: „nous pouvons nous garder encore, mais en exigeant un service au-dessus de leurs forces de troupes décimées et extenuées par les maladies. Les provinces attenantes au Cambodge sont maintenues dans le devoir, mais ne demandent qu'à courir aux armes à la moindre chance de succès;... il nous faut toutes nos forces pour tenir en bride le reste du territoire.” Paul Emile is kennelijk geen voorstander dezer fransche vestiging in het verre Oosten. De directeur der Revue, de opgewonden Noirot, die den Franschen invloed zoo ver mogelijk wil uitstrekken, zegt: „que l'ennemi de cette occupation est l'ennemi de la gloire et de la grandeur de la France.”

In dezelfde Revue van Mei 1864 kwam, onder de rubriek: „La France en Cochinchine,” een artikel voor, waarin o. a. het bewind van admiraal Charner boven dat van zijn opvolger Bonard wordt gesteld en gezegd, que Charner avait eu le bon esprit de laisser un certain pouvoir aux mandarins, tandis que Bonard les chassa et en fit des ennemis.

In de „Revue Mar. et Col.” van Nov. 1866 geeft Richard in: „Saïgon et ses environs au commencement de 1866”, eene uit-

voorige beschrijving van die stad, een overzicht harer geschiedenis en van die der vroegere betrekkingen van Frankrijk met Cochinchina en van het bestuur van stad en land, enz.

In die *Revue* van Dec. 1866 geeft Ed. du Hailly, in: „*La France en Cochinchine. Débuts d'une colonie*,” uittreksels uit een reeks van artikelen in de *Revue des Deux-Mondes*, getiteld: „*Souvenirs d'une campagne dans l'extrême Orient*.” Na een historisch en ethnographisch overzicht wordt verhaald hoe het land werd en wordt bestuurd en gezegd dat de gemeenten zijn in s'and gebleven, dat de mandarijnen zijn vervangen door prefecten en onder-prefecten. Het karakter der bevolking wordt geroemd. Om-trent den godsdienst bestaat groote onverschilligheid. De bezetting van Cochinchina wordt gezegd weldra ook uit een stoffelijk oogpunt voordeelig te zullen zijn voor Frankrijk, dat in elk geval niet zonder bezittingen in het verre Oosten kon zijn (*).

„*Das Ausland*” van 1866, no 52, bl. 1243, geeft, onder het opschrift: „*Die Chinesen in Cochinchina*,” een uittreksel uit een artikel in de „*Revue des Deux-Mondes*,” waarin de politiek der Franschen tegenover de Chineezzen wordt geprezen. Zij kenden ze grondeigendom toe; hielden en lokten ze daardoor en door andere privilegien en door een verstandige handelspolitiek. Daardoor wordt het nabij Saïgon gelegen, uitsluitend door 40,000 Chineezzen bewoonde Cholen eene welvarende plaats.

P. Duchesne de Bellecourt (die in 1867 als consul-generaal van Frankrijk te Batavia optrad) schreef in de *Revue des Deux-Mondes* van 15 Maart 1867 een artikel: „*Saïgon*,” waarin hij (†) ons koloniaal stelsel, en speciaal het cultuurstelsel, „dat tegelijk den inlander verrijkt en het moederland baat,” ter navolging aanbeval — een raad tot heden door de Fransche regeering gelukkig niet opgevolgd.

Richard schreef in de „*Revue Mar. et Col.*” van 1867 eenige, min belangrijke bijdragen tot kennis van land en volk in Cochinchina; in Maart: „*Une tournée dans la province de Mytho, dans les cercles de Tan-an etc.*,” in Sept. en Oct.: „*Notes pour servir a l'ethnographie de la Cochinchine.*”

(*) Anders en wijzer oordeelden tot nu toe de Oosteurijksche en Pruisische regeeringen, die, gelijk onlangs in de Kol. Kronijk werd herinnerd, wederstand boden aan sommiger aandrang tot het stichten van kolonien of het erlangen van overzeesche bezittingen.

(†) Tot groote ergernis van het N. Bat. Handelsblad van 14 Mei 1867, blz. 232.

In dezelfde Revue, Nov. 1869, gaf Bourchet zijn lezenswaardig: „*Essai sur les mœurs et les institutions annamites.*” Laatstelijk inspecteur (resident zouden wij zeggen) in een der gewesten van Cochinchina, nam hij gedurende zeven jaren deel aan al wat in dat land werd verricht. Hij publiceert zijne aantekeningen over land en volk, over de bestuursinstellingen enz. en hoopt daardoor bij te dragen om die belangrijke bezitting beter te doen kennen en waardeeren. Hij zegt o. a. dat het gemeentewezen onder de inlanders goed was geregeld en dat de Franschen daarin niets hebben veranderd. Hij spreekt over de militie, de corvées of heerendiensten, het rechtswezen enz., en betoogt ten slotte, dat de administratie is goed en weinig kostbaar.

De kapitein ter zee d'Ariès geeft in dezelfde Revue, Sept. 1871, in: „*La Cochinchine Française; son organisation,*” zijne beschouwingen o. a. over de organisatie die voor de inlanders in het leven zou moeten worden geroepen, die hij zooveel doenlijk onder hunne eigene hoofden wil laten; spreekt over „*les conditions d'existence et de développement de l'immigration européenne et asiatique,*” over de annamitische rechtsinstellingen en de noodzakelijkheid om deze in stand te houden; over het belang eener goede inrichting der inlandsche militie.

In de „*Revue Mar. et Col.*” van Maart 1872 betoogt Vial in: „*L'instruction publique en Cochinchine*”, dat de Franschen in dat land het bewijs hebben gegeven de leur aptitude colonisatrice en créant, en peu d'années, un enseignement public sans traditions et sans avoir un personnel special. Dans peu d'années tous les annamites intelligents (qui jusqu'ici n'employaient que les caractères chinois), écriront leur langue en caractères intelligibles pour nous, et la plupart sauront le français (Is dat geen illusie of groote overdrijving (*), dan zouden de Annameezen heel wat hooger staan dan de bewoners van Britsch- en van Nederl.-Indië, of de Fransche regeering, op het gebied van volksonderwijs, heel wat meer hebben weten te verkrijgen dan aan die van Hindostan en Insulinde mogelijk was).

In dezelfde Revue, April 1872, beschrijft Wijts de „*Prise en possession des trois provinces de Vinh-Long, Chandoo et Ha-Tien en 1867.*” Pour s'arrondir et se rapprocher du Cambodge, qui deviendra française, les Français occupèrent ces trois provinces, zoo wordt koeltjes weg gezegd. Het is de cynische toepassing van

(*) Dat Vial overdreef blijkt uit het infra blz. 276 gezegde.

de Pruisische grijppolitiek, in Pierson's „Herinneringen uit Pruisens geschiedenis" zoo meesterlijk geschetst en in Europa zoo terecht afgekeurd, vooral door Frankrijk, toen ze te zijnen koste werd in practijk gebracht.

In het nummer van Mei 1872 van die *Revue* gaf Crémazy een artikel: „Le commerce de la France dans l'extrême Orient." Hij wijst er op dat Frankrijks aandeel in den handel op China en Japan minder is dan die van anderen, minder dan hij behoorde te zijn (†). Het bezit van Cochinchina en de snelle ontwikkeling dier kolonie zou Frankrijk zijn rechtmatig aandeel in dien handel kunnen doen terug erlangen. Cochinchina brengt reeds veel suiker op, kan ook vele andere tropische producten voor den handel opleveren. Frankrijk moet meer het voordeel van het kanaal van Suez beseffen. Cochinchina levert aan de schatkist van het moederland reeds een jaarlijksche bijdrage op van 1½ miljoen frs.; met der tijd kan het 50 miljoen frs. opbrengen even als Java aan Nederland (!?) — Engeland zoekt steeds naar den meest directen landweg tusschen Indië en China. Frankrijk kan er meester van zijn door de groote rivier Song-koi, die Tonkin doorstroomt, welk land schatplichtig is aan den keizer van Annam, op wien Frankrijk grooten invloed heeft. — Een nieuwe oorlog met China moet met zorg worden vermeden. Een nieuw handelsverdrag zou echter noodig zijn. Crémazy geeft de bepalingen aan, welke daarin zijns inziens zouden behooren te worden opgenomen.

Eene veel minder gunstige beschouwing dan Crémazy en andere fransche schrijvers over Cochinchina gaven, wordt gegeven in „Das Ausland," 1872, no. 52. Daar wordt betoogd, dat de Franschen hier op nieuw bewezen niet te kunnen koloniseeren. Uit het résumé van het lezenswaardig artikel, blz. 1238, wordt het volgende opgeteekend: 1o. Die französische Militär-Besitzung von Cochinchina wird sich nie in eine Agriculturnkolonie verwandeln, weil die Europäer durch schwere Arbeiten in diesen Lande aufgerufen werden; 2o. Sie wird für lange Zeit nicht als Handelskolonie zu blühen im Stande sein, da diese erst der Agricultur folgen kann, welche sich gegenwärtig im vollen Rückschritte befindet, u. s. w. 3o. Das einzige Feld für europäische Thätigkeit in diesen Lande scheint die Entwicklung der vielen Industriezweigen mit Chinesischen Arbeitskräften. 4o. Damit C. aufhöre

(†) Tout comme chez nous.

ein Last für Frankreich zu sein, ist es nothwendig dasz die schlechten Quellen fiscalischer Einnahmen, zu denen schon Zuflucht genommen wird, Opium und Spiel-regie aufgegeben und bessere Mittel zur Regulirung der Finanzen gefunden werden. Diesz soll durch Nachahmung der ökonomischen Regierungsgrundsätze in den englischen „Crownsettlements” geschehen, deren Grundregel die Uebergabe der directe Leitung der Bevölkerung in die Händen der Eingebornen und die Beschränkung der Regierungsthätigkeit auf die Leitung und Ueberwachung der Häupter derselben durch wenige redliche und unterrichtete Staatsbeamten ist, u. s. w.

In de *Revue Mar. et Col.* van Nov. 1873 komen weder twee stukken over Cochinchina voor. In het eene: „Notes sur l'île de Phu-Quôc et les îles environnantes,” worden deze op de kust van Cochinchina gelegen eilanden beschreven en de aandacht o. a. gevestigd op hun grooten rijkdom aan uitstekende houtsoorten. Die eilanden zijn ongeveer 80,000 hectaren groot en door 2000 Annamieten bevolkt. Het andere stuk is getiteld: *Essai sur la Colonisation en Cochinchine et au Cambodge par M. J. H. Chessé.* Met miskenning van alles wat reeds zoo dikwerf is aangevoerd tegen het stichten van Europeesche landbouw-kolonien in tropische landen (waarover in dit tijdschrift laatstelijk sprake was in de Kol. Kron., opgenomen in de *Economist* van Juni 1873), dringt de schrijver op het stichten van Fransche landbouwkolonien in Cochinchina aan. Is de schrijver onze taal machtig, gelijk met sommige medewerkers der „Revue” het geval is, dan zouden wij hem de lezing durven aanbevelen van het artikel van den heer A. D. van der Gon Netscher: „Emigratie uit Nederland. Kolonisatie met Nederlanders in Oost- en West-Indië” in de „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, 3de volgrees, VIIIe deel, dat in het laatst van het vorig jaar het licht zag (*). Hij zou er uitzien dat *alle*, sedert een reeks van

(*) Hij zou het stuk ond. and. kunnen inzien in de bibliotheek der „Société de Géographie” te Parijs, tusschen welke en het Instituut v. T., L.- en V.k. v. N.-I. ruil van boekwerken bestaat.

Het artikel van den heer Netscher is hoofdzakelijk geschreven als waarschuwend woord tegen de emigratie van Nederlandsche landbouwers naar Suriname, door eene vereeniging van Surinamers te Amsterdam krachtig aanbevelen. (Zie de Kol. Kron. v. Juni 1873). Willen emigranten, niettegenstaande alle waarschuwingen daartegen, toch naar Suriname gaan, zeker moet hun dit worden vrijgelaten. Zou het evenwel, ter voorkoming van teleurstellingen en van mogelijke latere klachten, niet

jaren aangewende pogingen om in de tropenlanden, binnen de keerkringen, met inboorlingen van Noordelijk- of midden-Europa te koloniseeren mislukt zijn. Aangezien Cochinchina binnen de keerkringen gelegen is, schijnt een Europeesche landbouwkolonie aldaar al zeer weinig kans op welslagen aan te bieden. Maar, zelfs al bestond niet dit hoofdbezwaar tegen de verwezenlijking van de door Chessé aanbevolen kolonisatie van Cochinchina met Fransche landbouwers, dan nog zouden wij het mislukken zijner plannen durven voorspellen. Wil een kolonisatie goed gelukken, wil zij levensvatbaarheid hebben, dan, het voorbeeld van Noord-Amerika en van Australie leert het, moet veel aan het initiatief der particulieren worden overgelaten, dan moeten de kolonisten op eigen beenen leeren staan, zelfstandig handelen. Chessé daarentegen, als echte Franschman, wil alles van de regeering, althans van eene algemeene kolonisatie-maatschappij doen uitgaan. Deze zal alles regelen. De kolonist treedt bij die maatschappij voor een bepaalden tijd in dienst, wordt door haar van 't noodige voorzien. Zijn loon wordt geregeld naar de verdiensten welke de maatschappij maakt. Die zoogenaamde kolonist, is ook geen eigenlijke volksplanter, d. i. een zoodanige die zijn vaderland voor goed verlaat om zich in een ander land, dat hem beter vooruitzichten biedt, voor goed neder te zetten. Er wordt toch verondersteld dat de kolonist wel, ja, in Cochinchina zal kunnen blijven, wanneer zijn twee- of driejarig contract met de maatschappij zal zijn afgelopen, maar dat hij gewoonlijk, na korter of langer jaren zal verlangen naar Frankrijk terug te keeren. Aan Chessé's kolonisatieplan, gesteld al dat eene landbouw-kolonisatie met Europeanen in Cochinchina mogelijk ware, schijnt dus geene levensvatbaarheid te kunnen worden toegekend.

Ten slotte van dit literarisch overzicht, wenschen wij een drie of viertal werken of stukken te vermelden, waarin van ontdekkings-tochten in en om Cochinchina sprake is,

Gelijk hierboven werd gezegd, kende de heer R. van der Aa, toen hij zijn artikel schreef, nog slechts het begin van het allerbelangrijkst reisverhaal van Henri Mouhot, die, hoewel Franschman van geboorte, op kosten van het aardrijkskundig genootschap te Londen zijn tocht naar het verre oosten had ondernomen. In

wenschelijk zijn dat in de Staatscourant bekend werd gemaakt, dat de regeering aan alle pogingen tot kolonisatie van Suriname met Nederlandsche landbouwers volstrekt vreemd is?

zijn geheel zag het werk in 1864 bij Murray te Londen het licht, onder den titel van: „Travels in the Central parts of Indo-China (Siam), Cambodia and Laos, 1858—1861. 2 vols with illustrations.” Naturalist en photograaf, met veel reislust en zucht naar kennis begaafd, wenschte Mouhot die verre, voor hem schaars door reizigers bezochte landen en hunne onbeschaafde bewoners te leeren kennen. Volmaakt gezond, sterk, matig, weêrstond hij langer dan anderen aan den schadelijken invloed van het ongezonde klimaat van Laos, het „Louwenland” dat wel reeds (zie supra p. 259) voor ruim twee eeuwen door een Nederlander was bereisd en beschreven, maar thans door Mouhot als ’t ware op nieuw werd ontdekt en bekend gemaakt. Eindelijk bezweek hij toch op 10 November 1861. Gelukkig kon uit zijne brieven, aantekeningen en schetsen het belangwekkend verhaal zijner reizen door zijn broeder worden samengesteld. Hij maakte die in zoo vele jaren niet beschreven landen als ’t ware op nieuw bekend. Daarbij was, het werd reeds opgemerkt, vooral belangrijk zijne beschrijving en afbeelding der prachtige bouwvallen van Ongkor of Ongcor Wat, Kambodja’s aloude hoofdstad, waar een Buddhatempel werd gevonden, die wel de grootste der wereld schijnt te zijn geweest en bij welks beschrijving men van zelf aan den Bôrô-Boedoer op Java denkt (*). Hoeveel belangrijks Mouhot ook reeds gaf, hoe belangrijk zijne bijdragen tot de kennis van land ook reeds zijn, toch is het zeer te betreuren dat zijn leven niet langer gespaard en hij daardoor in de gelegenheid gesteld werd die in zoo vele opzichten nog weinig bekende landen nauwkeuriger te leeren kennen en beschrijven. Hetgeen hij gaf, doet zien hoeveel meer hij, ware zijn leven gespaard, zou hebben kunnen geven. Het blijkt dat hij het met de inlandsche stammen, hoe woest en onbeschaafd die veelal ook zijn, goed wist te vinden. Hoewel Protestant, wist hij zich bij de Katholieke zendelingen, welke hij in die afgelegen landen hier en daar aantrof, en wier ijver, braafheid en opoffering hij voortdurend prijst, zeer gezien te maken. Van deze kon Mouhot natuurlijk veel leeren. Zij publiceeren weinig bijdragen tot kennis van land en volk, maar wat zij daaromtrent aan Mouhot mededeelden, had door dezen kunnen worden

(*) Dit grootsche monument zal men nu eindelijk goed kunnen leeren kennen, daar de op kosten van de Nederl. regering bezorgde uitgave der teekeningen en der beschrijving van den Bôrô-Boedoer, waaraan vele jaren gearbeid is, eindelijk in Dec. 1873 het licht heeft gezien.

publiek gemaakt. Mouhot, die een tijd lang als photograaf in den Haag woonde, liet ook aldaar een goede herinnering na, blijkens zijn levensbericht van de hand van den hr. Belinfante, in het eerste deel van het werk voorkomende. De achter het tweede deel volgende brieven van en aan Mouhot doen hem als een beminnenswaardig mensch kennen, terwijl de daar mede aangetroffen oordeelvellingen over hem in Londensche wetenschappelijke instellingen uitgebracht doen zien hoe hoog hij in Engeland stond aangeschreven.

Wat Mouhot omtrent Kambodja en inzonderheid omtrent Ongkor heeft medegedeeld, wordt geheel en al bevestigd door den bekenden reiziger Dr. A. Bastian, den tegenwoordigen voorzitter van het aardrijkskundig genootschap te Berlijn die in zijn „Wanderungen in den neu entdeckten Ruinenstädten Kambodia's" (zie „Das Ausland" 1865, n°. 47—50), te kennen geeft met Mouhot, wiens ontijdige dood hij zeer betreurt, geheel in te stemmen, die op nieuw de oude tempelruinen beschreef en afbeeldde en daarbij veel bijzonderheden over land en volk en over hunne geschiedenis mededeelde. Het groote werk van Dr. Bastian, waarvan bedoeld stuk een uittreksel is, heet: „Die Völker des östlichen Asiens," waarvan de beide eerste, in 1866 verschenen deelen getiteld zijn, het eerste: „Die Geschichte der Indochinesen," en het tweede: „Reisen in Birma, 1861 und 1862." Het 3e en ook het 4e dl. verscheen in 1867. Zij zijn getiteld: „Reisen in Siam in 1863" en: „Reise durch Kambodscha nach Cochinchina." Het werk van den beroemden reiziger, die Birmah, Siam, Cochinchina, China, Japan, Siberië, Mongolië en den Caucasus bereide en beschreef, is ons alleen uit Das Ausland bekend, die het bij herhaling besprak en zei dat Bastian's hoofddoel was in die verschillende landen het Buddisme nauwkeurig te bestuderen en de bereide landen historisch en ethnologisch goed te leeren kennen. Zie wat Cochinchina en naburige landen betreft Das Ausland van 1866, n° 22 en 23, 1867 n° 34, 35 en 50. In het laatste nummer wordt gesproken over de trotsche ruines van Nakhon Bat, die doen denken aan den Bôrô-Boedoer van Java, van waar uit Kambodja in lang verloopene eeuwen schijnt te zijn geciviliseerd en die, even als de Bôrô-Boedoer, gezegd worden tegelijk een brahmanisch en een buddhistisch karakter te dragen.

De Franschen hebben eigenlijk nog slechts één belangrijken ontdekkingsstocht in die, thans tot hen in zoo nauwe betrekking staande landen laten doen. Die tocht is beschreven in het werk:

„Voyage d'exploration en Indo-Chine par Doudart de Lagrée et F. Garnier.” Het hoofddoel was te onderzoeken of langs de Mekong of langs andere rivieren een bruikbare binnenlandsche weg van Saïgon naar Midden-Azie of naar China zou te vinden zijn, welk doel de reizigers meenden dat werd bereikt. Aan genoemde heeren, aan welken nog eenige anderen werden toegevoegd, werd in 1866 door de autoriteiten te Saïgon opgedragen tevens de Mekong, Kambodja, de reeds door Mouhot beschreven tempelruinen van Angkor of Ongkor enz te exploreren. De reizigers hadden met groote bezwaren en vele vermoedenissen te kampen, konden echter tot in China doordringen. Toen de tocht schier volbracht en het oogmerk bereikt was, bezweek het hoofd der expeditie Doudart de Lagrée, aan wien en aan Garnier de Société de Géographie te Parijs, als blijk van erkenning hunner verdiensten, hare groote medaille toekende. In afwachting der uitgave van de uitvoerige reisbeschrijving zelve in haar geheel publiceerde Garnier, ten einde daarop reeds vooraf de aandacht te vestigen, gedeelten daarvan of artikelen daarover in de „Revue Maritime et Coloniale.” Z. b. v. in het nummer van April 1869 zijn artikel: „Cambodje, Les ruines d'Angkor”, waarin hij die ruines en den loop der Kambodja-rivier beschrijft, geschiedkundige herinneringen over Kambodja mededeelt, betoogt dat de oorspronkelijke Kambodjers meer en meer door de Annamesen en Chineezzen worden verdrongen enz. In het nummer van Juni gaf hij een artikel: „Laos Siamois,” waarin vele bijzonderheden over dat nog zoo weinig bekende land en zijne bewoners voorkomen. In het nummer van Augustus 1869 gaf hij een artikel: „Chine et fleuve Bleu”, waarin het slot van den tocht wordt verhaald, met opmerkingen over den stilstand in den toestand van China en de zwakheid der regeering van dat land, over de vermeerdering van de teelt en het verbruik van den opium, over den verderfelijken invloed van de Engelschen daarop, en over hetgeen gedaan zou kunnen worden om het land tot die ontwikkeling te brengen waarvoor het vatbaar is. Na de uitgave der reisbeschrijving zelve, welke in haar geheel in twee kwartodeelen, vergezeld van een „Atlas de Géographie” en van een „Atlas Pittoresque”, bij Hachette te Parijs het licht zag (*), wijdde de Carné er een artikel aan in de „Revue des Deux-Mondes”, naar aanleiding waarvan „Das Ausland” van 1870,

(*) Een exemplaar van het prachtwerk is tijdelijk gedeponneerd in de bibliotheek van ons jeugdig Aardrijkskundig Genootschap te Amsterdam.

no. 1, er ook een stuk over gaf. — Hetzelfde deed ook de Villemereuil in: „Notice sur E. Doudart de Lagrée” in de „Revue Mar. et Col.” van Oct. en Dec. 1870, die eerst een uitvoerige „notice” over zijn hetreurden vriend geeft, dan zijn reis en dood in China beschrijft en vervolgens over het oogmerk en de resultaten der expeditie spreekt.

In dezelfde Revue van Maart 1872 geeft d’Artefeuille in: „Voyage au Laos en 1869,” het verhaal van een tocht door hem met Rheinart ondernomen, welke schier geen resultaten opleverde.

In de nummers van Juni en Aug. komt een artikel voor van Brossard de Corbigny: „De Saïgon à Bangkok par l’intérieur de l’Indo-Chine,” zijnde zijne in Januari en Februari 1871 gehouden reisaanteekeningen. Bevatten deze niet veel nieuws, toch kunnen zij bijdragen tot kennis van land en volk.

Ten laatste worde vermeld een artikel in dezelfde Revue van April 1873 van den capitaine de fregate Senez: „Rapport nautique sur l’exploration des Côtes de Cochinchine et du Golfe de Tonquin, Oct. et Nov. 1872,” zijnde het relaas van een tocht over zee, over land en langs rivieren en kanalen, waarbij 38 verschillende havens en ankerplaatsen werden opgenomen.

Nog wordt aangeteekend, dat in het „Exposé de la situation de l’empire (de la république),” dat jaarlijks aan de fransche kamers wordt voorgelegd, en waarvan het gedeelte dat op de zeemacht en de kolonien betrekking heeft telkens in de „Revue Mar. et Col.” wordt overgenomen, voortdurend mededeelingen omtrent den toestand van de fransche bezitting in Cochinchina worden gedaan. Bovendien behelst de „Revue” gewoonlijk jaarlijks, als afzonderlijk gedeelte van het Januari- of een later nummer, de „Statistique des Colonies Françaises pendant l’année . . . : Tableaux de population, de cultures, de commerce et de navigation concernant les Colonies Françaises,” met een groot aantal cijfers omtrent elke kolonie afzonderlijk en omtrent alle gezamenlijk.

Uit dit overzicht van een klein deel der literatuur over Cochinchina blijkt, dat hij, die eene studie van dat land wil maken, daartoe gelegenheid in overvloed vindt. En toch vermeldden wij slechts een klein deel dier literatuur. Dit blijkt uit het artikel van Barbié du Bocage: „Bibliographie Annamite,” in de Rev. Mar. et Col.” van Februari 1866. Nu Cochinchina, ten gevolge van de vestiging der Franschen aldaar, zooveel werd besproken, achtte de schrijver het nuttig op te geven wat er al over werd

geschreven. In een eerste artikel gaf hij eene lijst „d'ouvrages spéciaux et de tirages à part extraits des principales revues,” die al 257 nummers stelde. In het nummer van Augustus 1866 vermeldde hij tijdschriftartikelen en aan het ministerie van marine en kolonien voorhanden handschriften en kaarten. Wordt bedacht dat sedert dien tijd acht jaren zijn verlopen, waarin voortdurend over Cochinchina en aangrenzende landen werd geschreven, dan zou deze lijst thans wellicht verdubbeld kunnen worden. Zeker althans kan hij, die van dat land eene studie wil maken, over gebrek aan stof niet klagen. Maar wel mag, ter vergemakkelijking van het overzicht, worden verlangd dat uit dat alles één geheel worde gemaakt, als wij b. v. het bezitten in de Hollander's „Handleiding bij de beoefening der land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië,” of het hopen te ontvangen in Veth's „Java,” vooral gelijk de Engelschen het bezitten in Sir J. Emerson Tennent's als leer- en leesboek even uitstekend „Ceylon.”

IV.

We komen nu tot het in den aanhef van dit stuk bedoelde artikel uit de *Revue Maritime et Coloniale* van October jl.: „La Cochinchine en 1873”, dat wij bij uittreksel wenschen mede te deelen.

Politieke toestand. Deze is voldoende, zoo in aanmerking wordt genomen dat van de zes provinciën aan het Fransch gezag onderworpen, drie eerst tien jaren en de overige drie eerst vijf jaren geleden zijn onderworpen, en tevens dat er een zoo verbazend onderscheid bestaat tusschen onze Westersche beschaving en die van een volk, welks taal, schrift en maatschappelijke instellingen bijna geheel Chineesch zijn. Men scheppe zich evenwel geen illusien en wane niet dat, omdat het land thans rustig is, ons gezag door de groote meerderheid der inlanders gaarne wordt erkend. Eenigen blijven zich verzetten, anderen gedragen zich gelaten; velen waardeeren de bestaande rust, die hen veroorlooft het land te bebouwen, er de vruchten van te verkoopen; deze laten zich meer door hun belang dan door hun sympathiën leiden. Vele jaren en ijverige pogingen zullen nog noodig zijn eer ons gezag voor goed is gevestigd. Veel beleid zal noodig zijn om de bevolking te winnen; niet dan voorzichtig zal geraakt moeten worden aan de wetten, zeden en gewoonten van een volk dat reeds zeer ontwikkeld is, hoezeer zijn ontwikkeling ook van de onze verschilt.

Vooraf zal gezorgd moeten worden dat de belastingen, die nu vrij zwaar zijn, eerlang worden verminderd.

Annam. Het bezetten der drie westelijke provinciën, 5 jaren geleden, heeft eene geheele wijziging gebracht in den toestand, gelijk die door het tractaat van 1862 geregeld was. Het hof van Hué, Annam's hoofdstad, heeft nog niet kunnen besluiten den nieuwen toestand door een nader tractaat te erkennen.

Cambodja. Onze betrekkingen met dat land blijven altijd eenigzins gespannen.

Siam. De betrekkingen met het hof van Bangkok worden beter.

Regeering. De gouverneur, die tevens is kommandant der land- en zeemacht, vertegenwoordigt in de kolonie het souverain gezag van het Moederland. Hij wordt bijgestaan en voorgelicht door een bijzonderen raad, „conseil privé” geheeten, zamengesteld uit den bevelhebber der troepen, den chef der administratie, den directeur van binnenlandsch bestuur, den directeur van justitie en nog twee door den gouverneur aangewezen leden. De secretaris-archivist is aan den raad toegevoegd. Waarom de kommandant der zeemacht, die in een land als Cochinchina eene gewichtige betrekking bekleedt, geen lid is van den raad, blijkt niet. De verslaggever acht zijn opneming daarin noodig.

(De beschrijving der organisatie van de land- en zeemacht gaan wij voorbij, alleen aantekende dat de formatie van inlandsche compagniën blijkt niet gemakkelijk te gaan).

Inwendig bestuur (Administration locale). Deze tak van dienst wordt beheerd door een directeur, bijgestaan door een secretaris-generaal. De uitgebreide attributen van dit departement zijn verdeeld tusschen vier bureaux: 1° personeel; 2° werken en voorziening in behoeften (travaux et approvisionnements); 3° landbouw, nijverheid, handel, openbaar onderwijs en eerediensten, straf-inrichtingen; 4° algemeene comptabiliteit. De directeur heeft onder zich de inspecteurs geplaatst in de 19 districten, waarin de zes provincien der kolonie zijn verdeeld. De inspecteurs, bijgestaan door eenige weinige fransche en inlandsche beambten, zijn in de districten met het volle gezag bekleed, spreken recht en innen de belastingen (*). Zoodanige concentratie van macht is alleen mogelijk geweest door het behouden der gemeentelijke en cantonale orga-

(*) Zij hebben dus ongeveer gelijke functien als de residenten in onze oost-indische bezittingen, althans vóór dat daar de afscheiding tusschen de administratieve en rechterlijke macht werd ingevoerd.

nisatie, welke wij in werking hebben gevonden en gelaten. De gemeente of het dorp vormt de administratieve eenheid. De dorpsbewoners worden verdeeld in ingeschrevenen, die de belastingen betalen, en in niet-ingeschrevenen. Uit de eersten worden door hen zelve een zeker getal notabelen gekozen, waaruit de administratie het recht heeft het dorpshoofd en zijn adjuncten te kiezen. Het belastingkohier wordt door de notabelen in overleg met den districts-inspecteur vastgesteld. Heeft de gouverneur dit executoir verklaard, dan maakt het dorp, dat voor de inning der belasting verantwoordelijk is, de repartitie daarvan tusschen de belastingsschuldigen, zorgt voor de inning, kwiteert daarvoor en maakt het bedrag aan den inspecteur over. De dorpsregisters maken den grondslag van de kohieren uit. Wij hebben die registers in gebruik gevonden; zij worden geacht alle belastbare landen te vermelden, zijn echter verre van nauwkeurig; hun herziening is dan ook bevolen, en geschiedt opvolgend tegelijk met eene voorgenomen kadastrale opname, waarmede een aanvang is gemaakt, en waarvan het gevolg zal zijn dat na eenige jaren (*) de dorpsregisters, gecontroleerd en verbeterd door de kadastrale opnamen, een voldoende grondslag voor de repartitie en de opbrengst der directe belastingen zullen zijn. — De vereeniging van een zeker aantal gemeenten vormt een kanton, welks hoofd door de notabelen wordt gekozen. Door tusschenkomst van dit kantons- of districtshoofd werkt de inspecteur op de inlandsche bevolking, behalve in belastingzaken, waarin hij rechtstreeks met de gemeentebesturen handelt. — De inspecteurs zijn ook rechters in eerste instantie. De strafwetten en burgerlijke wetten, die wij in het land vonden, zijn van kracht gebleven. Zij zijn op de leest der chineesche wetten geschoeid. Hoe meer zij bekend werden, hoe meer hare deugdelijkheid wordt geroemd. Criminele processen worden berecht voor een commissie van revisie, zamengesteld uit twee der oudste inspecteurs, die het annamietisch kennen en in de binnenlanden recht hebben gesproken, uit twee inlandsche rechtsgeleerden en uit twee annamietische of chineesche assessoren. Deze commissie vonnist ook in appel in die burgerlijke zaken, die voor haar gebracht zijn. De functien van het openbaar ministerie worden waargenomen

(*) De ondervinding in Europa, maar vooral in Nederlandsch- en in Britsch-Indië opgedaan, leert dat men zich niet met de hoop mag vleien, dat zoodanige kadastrale opname in eenige jaren kan afloopen. Later wordt dan ook gezegd dat men, ook om het ongezonde klimaat, niet spoedig kan te werk gaan en op de hulp van inlandsche opnemers rekent, welke echter nog opgeleid moeten worden.

door een inspecteur, die belast is met de administratie van het inlandsch rechtswezen. Krachtens het aan hem gedelegeerd souverain gezag, bekrachtigt of vernietigt de gouverneur de uitspraken der commissie van revisie.

Deze geheele organisatie heeft tot nu toe vrij voldoende gewerkt; zij is echter niet vrij van gebreken. De inspecteurs zijn tot nu toe gekozen uit de officieren der zee- en landmacht en der administratie en uit de officieren van gezondheid, in Cochinchina tijdelijk aanwezig. Enkelen blijven in die functien, en, krachtig genoeg om aan de ongezondheid van het klimaat wederstand te bieden, bewijzen zij groote diensten. Anderen dienen slechts hun tijd uit en verlaten het land zoo spoedig doenlijk. Daaruit ontstaat eene gedurige afwisseling in het ambtelijk personeel, welke hoogst nadeelig werkt, vooral daar, om goed te dienen, eene groote kennis van de taal, zeden en gewoonten der Annamieten wordt vereischt. Daarom is er, bij een besluit van 10 Februari 1873, naar gestreefd de dienst in Cochinchina zóó te regelen, dat die voortdurende verwisseling van personeel voortaan minder te duchten zou zijn. Daarbij is ook gestreefd naar een doelmatige afscheiding tusschen de administratieve, de rechterlijke en de financieele functien.

Tot nu toe kan niet dan met den hoogsten lof worden gesproken van de diensten door de inspecteurs bewezen. Ten getale van ca 60, waarvan gewoonlijk $\frac{1}{2}$ door ziekte geen dienst kan doen, en ten koste eener jaarlijksche uitgave van f 250.000, hebben zij een land beheerd, welks oppervlakte 50,000 □ kilometers en welks bevolking zeker 1,500,000, zoo geen 2,000,000 zielen bedraagt.

De Annamieten maken het meerendeel der bevolking van beneden-Cochinchina uit; zij hebben daar de plaats ingenomen der Cambodjers, op wien zij het land veroverd hebben en die meer naar het westen gedrongen zijn. Beide volkstammen verschillen in vele opzichten. Bij de eersten bestaat individueel, bij de tweeden gemeenschappelijk grondbezit. De Chineezzen in Cochinchina, hoewel niet talrijk, hebben er grooten invloed en hebben zich grootendeels van den handel meester gemaakt. Velen huwen er en blijven in het land.

Militie. De inspecteurs hebben de beschikking over een inlandsche troepenmacht, ten getale van 2 à 300 voor elke inspectie, voldoende om hun gezag te handhaven en de publieke rust te verzekeren. Die troepen, zeer geschikt voor en ingenomen met hun

taak, worden door de gemeenten geleverd, naar reden harer bevolking. Hun diensttijd duurt drie jaren. Uitstekende roeiers, hetgeen natuurlijk is in een door rivieren doorsneden land, zijn zij belast met de politiedienst te water zoowel als te land, en ook met het brievenvervoer. Zij bewijzen uitstekende diensten en ingeval van nood zou er lichtelijk uit die militiens een duizendtal jongelieden te verkrijgen zijn, die bij een expeditie van het grootste nut zouden zijn.

Openbaar onderwijs De betreurenswaardige bekentenis moet worden afgelegd, dat wij in dit opzicht eigenlijk nog niet veel hebben uitgericht (*). Tijdens de inbezitname vonden wij allerlei soort van scholen. Wij wenschten het Chineesch schrift, waarvan de Annamieten zich bedienen, door het Europeesch schrift te vervangen. Wij hebben echter te overhaast gehandeld. Na de kinderen te hebben leeren lezen en schrijven, konden wij ze niets meer leeren, omdat leeraars en leerboeken ontbraken. Het gevolg is geweest dat zeer vele kinderen aan de gouvernements-scholen ontvallen zijn. De studie van het Chineesch moet dus niet langer op die scholen uitgesloten zijn en voor goede boeken en goed opgeleide onderwijzers moet worden gezorgd. Voor het laatste is reeds gezorgd door het stichten eener normaalschool te Saïgon, die sedert een jaar in werking is. Buiten de gewone inlandsche scholen, bestaan er eenige gesubsidieerde christelijke scholen voor de kinderen van Europeanen en inlandsche christenen. Het geheele budget voor het openbaar onderwijs bedraagt f 180,000.

Eeredienst. De zeer groote meerderheid der bevolking van Cochinchina zijn bouddhisten, althans in naam; de meesten zijn zeer onverschillig omtrent den godsdienst. De meer verlichten zijn gehecht aan de leerstukken van Confucius en van de chineesche wijsgeeren. Vrij algemeen wordt aan de voorouders eer betuigd. De Cambodjers daarentegen zijn zeer aan het Bouddhisme gehecht, zij zijn veel meer afkeerig van het christendom dan de Annameezen, waarvan omstreeks 45,000 tot het Catholiscisme zijn bekeerd. Gedurende de annameesische heerschappij genoten de zendelingen, niettegenstaande de gevaren waaraan zij te dikwerf bloot stonden, eene groote mate van onafhankelijkheid in de christengemeenten, waarvan zij de eerste magistraten waren. Dit gaf in de eerste jaren onzer bezetting soms tot moeilijkheden aanleiding, toen

(*) Dit klinkt geheel anders, en is waarschijnlijk juist, dan hetgeen Vial in het boven (blz. 264) aangehaalde artikel schreef.

in de gemeenten ook het leekenelement in het bestuur werd ingevoerd. Maar die bezwaren zijn uit den weg geruimd, dank aan de medewerking van den bisschop Miché en van andere geestelijken, die goed inzagen welke de rol der geestelijkheid in een fransche kolonie moet zijn.

De regeering subsidieert de geestelijkheid.

Europeesch en inlandsch rechtswezen. De europeesche rechtsmacht is beperkt tot de stad Saigon, maar strekt zich toch soms ook over de provincien uit, wanneer er crimineele rechtspraak uit te oefenen is over Europeanen in de binnenlanden gevestigd, of in zaken waarin Europeanen zijn gemengd. Er zijn twee rechtbanken voor Europeanen: een gewone rechtbank en een hof van appel. Van de inlandsche rechtbanken was reeds sprake bij het bespreken van de functien der inspecteurs. Daarin is verbetering noodig, door van de rechters meerdere kennis van het annamitisch recht, en eenige bekendheid met het fransch burgerlijk en handelsrecht te vorderen, dat noodig is voor de rechtspraak over de Europeanen buiten het ressort der rechtbanken van Saigon.

Openbare werken. Aan de openbare werken wordt niet genoeg gedaan. De behoeften der kolonie in dit opzicht zijn nog zeer groot. Ten einde er aan te kunnen voldoen, zou het moederland haar, althans nog gedurende eenige jaren, het vrij genot harer inkomsten moeten laten (*). Voor de vereischte gebouwen is nog schier alles te doen. Voor wegen wordt niet veel gevorderd in een land, waar bijna het geheele vervoer te water plaats heeft. Toch zullen er later wegen noodig zijn ten behoeve der opgerichten landbouw- en nijverheids ondernemingen. Kunnen deze echter nog wachten, dit is niet het geval met sommige werken tot verbetering van het vervoer te water. De handel te Saigon vraagt ook kaden, waar de stoomschepen kunnen aanleggen, en onderscheidene andere werken.

Begroeting. De ontvangsten zijn voor 1873 geraamd op 14,500,000 fr., namelijk: directe belastingen 7,736,000 fr., indirecte belastingen 6,122,000 fr., diverse inkomsten 642,000 fr. De voornaamste bronnen van inkomsten zijn: onder de directe belastingen, de dorpsbelasting, bestaande uit eene personeele en eene grondbelasting en uit den afkoop van leveringen in natura 5,700,000 fr., het hoofdgeld van Aziatische vreemdelingen 860,000 fr., de pa-

(*) In Cochinchina schijnt men dus ook al onder eene batig-slot-politiek te zuchten. Later zullen wij zien, dat de nog jeugdige kolonie reeds eene kleine bate in de kas van het moederland stort.

tenten 760,000 fr., de belasting op annamitische vaartuigen 324,000 fr. Onder de indirecte belastingen komen de verpachte middelen, waarvan de voornaamste zijn: de opium, de speelhuizen en de vervaardiging van rijstbrandewijn, voor 5,780,000 voor. Onder de diverse middelen bedragen de licht- en anker gelden van 2 fr. per ton voor ieder geladen, van 1 fr. per ton voor ieder ongeladen schip, 280,000 fr. De voornaamste uitgaven zijn: voor het personeel der administratie in het algemeen 5,098,000 fr., voor openbare werken 4,500,000 fr., subsidie aan de binnenland-sche stoomvaartmaatschappij 774,000 fr.

De registratie brengt 112,000 fr. op, de brievenposterij 75,000, fr. de particuliere telegraaf 40,000 fr., de domaniale bosschen 150,000 fr. Het is te verwachten dat deze bronnen van inkomsten snel zullen toenemen. Door de telegraaf is het land over Indie en over China in verbinding met Europa.

Mijnen zijn zeldzaam in dezen alluvialen bodem; zoo zij bestaan, kan het alleen zijn aan onze oostelijke grens, waar de ongezondheid van het klimaat nog geene onderzoekingen heeft vergund.

De *bosschen* zijn om dezelfde reden ook nog nauwelijks geëxploreerd. Slechts is bekend dat ze in het noorden en westen des lands zeer uitgestrekt zijn. Men bepaalt er zich hoofdzakelijk toe hunne vernietiging zooveel mogelijk te keer te gaan.

Den *landbouw* vonden wij in betrekkelijk bloeienden toestand, hoewel niet zoo ontwikkeld als in China en Japan. Rijst is het hoofdproduct. De geheele, zoo uitgestrekte delta der Mekong, is als 't ware één rijstveld. Jaarlijks worden meer velden in cultuur gebracht. In 1868 besloegen, volgens gedane aangiften (*), de rijstvelden 215,000, in 1872 270,000 hectaren. Dieper in het land worden veel kokosboomen en andere vruchtboomen geteeld; ook indigo, suikerriet, tabak, katoen, peper en andere tropische gewassen. Wij hebben de koffij- en cacaoteelt ingevoerd. Er is geen twijfel dat die verschillende producten bij goede verzorging goede vruchten zullen opleveren.

Talrijke kudden rundvee en buffels grazen in de meer onbewoonde gedeelten des lands, waarop echter ijverig jacht wordt gemaakt, getuige een uitvoer in het jaar 1872 van 40,000 huiden. Ook varkens worden in groote menigte aangetroffen.

De *nijverheid* was van weinig beteekenis bij onze aankomst in het land. Er werd eenige kokosolie en aardnotenolie vervaardigd,

(*) Als op Java, waar bij de statistische opname dooreen 20 à 30 pCt. meer werd gevonden, zullen deze aangiften wel wat laag zijn.

eenige suiker en indigo; uit de bosschen werd eenige was en hars getrokken; men vervaardigde eenig ijzer- en koperwerk; spon en weefde eenige katoen en zijde; verfde die stoffen; ontbolsterde de rijst en destilleerde er een drank uit; maar al deze takken van nijverheid stonden op lagen trap. De Europeanen hadden veel moeite daarin verbetering te brengen en nieuwe takken van industrie in te voeren. De inlander ging ongaarne van zijne oude gewoonten af; hij verkocht zijne producten ongaarne aan de Europeanen. Langzamerhand en door met beleid te werk gaan, is daarin verandering gekomen, en o. a. de zijde- en suiker-industrie kan thans gevestigd heeten.

Al wat op scheepsbouw, scheepvaart en visscherij betrekking heeft, is in Cochinchina zeer ontwikkeld. De Annamiet is bijna een amphibie en leeft in zijn waterrijk land schier evenzeer in en op het water als op het land. Hij leeft voor een goed deel van visch en voert er een verbazende hoeveelheid van uit, voornamelijk naar China en Siam. De Annamitische scheepvaart ter zee bestaat hoofdzakelijk in kustvaart en in vaart naar de golf van Siam. In 1872 zijn 4700 inlandsche vaartuigen ingeklaard, bemand met 19,000 koppen en metende 74,000 tonnen. Tegelijkertijd werden in- en uitgeklaard 684 en 674 europeesche vaartuigen, metende 316,000 en 322,000 tonnen. Daarvan maken de engelsche schepen de helft, de Duitsche een derde, de Fransche slechts een tiende uit. Ter verzekering eener geregelde binnenlandsche communicatie is in 1872 aan eene maatschappij concessie verleend, die eene geregelde stoomvaart op de rivieren en kanalen moet onderhouden. Voor de ontwikkeling van den handel wordt daarvan veel verwacht.

De *handel* is belangrijk. De belangrijke scheepvaart bewijst het. De geheele handelsvrijheid die bestaat, heeft krachtig tot zijne ontwikkeling bijgedragen. De waarde van den geheelen in- en uitvoer kan op 100 millioen frs. worden geschat. De rijst is het voornaamste product van uitvoer. In 1871 bedroeg de uitvoer 300,000 tonnen. Verder wordt veel gezouten visch uitgevoerd; voorts huiden, olie, katoen, peper enz. In 1873 is ook de uitvoer begonnen van zijde en suiker. De invoeren bestaan hoofdzakelijk in katoenen stoffen, thee, Chineesch aardewerk, meel, wijnen en gedestilleerd, kleederen, werktuigen enz. De Chineezzen zijn de grootste handelaars. De inlanders beminnen ze niet, maar zijn aan hen gewend. Zij reizen het land af, knopen overal betrekkingen aan en maken zich zoo van schier alle zaken meester. De handel is geheel ge-

concentreerd in de haven van Saïgon, 40 mijlen van kaap St. Jacques aan eene rivier gelegen, die diep genoeg is om de grootste zeeschepen te kunnen toelaten. Een vuurtoren en een vuurschip geven de voor de scheepvaart op de rivier noodige aanwijzingen, terwijl stoomslepers de schepen binnen brengen, die niet op den vloed willen wachten.

Banken. Het krachtigst werkend middel tot snelle ontwikkeling van handel en nijverheid zou zijn het verschaffen van ruimer kapitalen tegen minder bezwarende voorwaarden, dan thans het geval is. Wel bestaan te Saïgon enkele banken; maar in een land waar de kapitalen zeldzaam en de renten zeer hoog zijn, beperken deze zich tot escompto- en wissel-operatie op korte termijnen. Voor ondernemingen die op tijd moeten werken, waarvan de vruchten zich jaren lang kunnen laten wachten, zijn geen gelden te krijgen. Daarom zou de oprichting eener geprivilegeerde bank wenschelijk zijn, die bankbiljetten zou mogen uitgeven, welke in de kolonie in omloop gebracht en in de staatskassen in ontvangst genomen zouden moeten worden. De zaak is in onderzoek; de moeilijkheid is om voldoende waarborgen te vinden tegen mogelijke misbruiken, terwijl tevens aan de bank de vereischte vrijheid wordt gelaten, noodig om hare operatie goed te doen gelukken. De circulatie der bankbiljetten zou zonder bezwaar plaats hebben. De Chineezers zouden er zeer begeerig naar zijn, omdat het hunne handelstransacties zeer zou vergemakkelijken, waartoe zij zich nu bijna uitsluitend van piasters bedienen, waarvan het vervoer zeer lastig is. Van de Chineezers zou het gebruik zeer spoedig naar de Annamieten overgaan.

Finantien. Cochinchina betaalt alle zijne eigenlijk gezegde plaatselijke uitgaven; het betaalt bovendien, wat geene andere der fransche koloniën doet, een deel zijner regeeringskosten, zijn rechterlijk personeel en zijne geestelijkheid, en tot in 1871 heeft het een bedrag van 1,500,000 fr. in mindering der uitgaven van het budget voor de koloniën in de fransche schatkist gestort (*). Ziehier de

(*) Begrijp ik dit en het volgende wel, dan wilde de steller van het verslag te kennen geven, dat Cochinchina niet slechts belast werd met alle uitgaven welke bepaald ten behoeve dier kolonie konden worden gebracht, maar ook met een deel der algemeene uitgaven van het ministerie van marine en koloniën in Frankrijk. Men schijnt dus te kunnen zeggen, of dat Cochinchina eene bate aan het moederland oplevert, of dat die bate wordt aangewend ten behoeve van andere koloniën, die geen baten opleveren. De ons niet volkomen duidelijke woorden luiden aldus: „La Cochinchine paye toutes ses dépenses locales proprement dites; elle paye, ce que

recapitulatie dezer uitgaven, die niet op andere fransche kolonien drukken: bestuur, europeesche rechtsmacht en eeredienst 455,000 fr., dienstuitgaven ten laste der kolonie gelaten 2,500,000 fr., subsidie voor geniewerken 750,000, voor de waterwerken 200,000 fr.: totaal 3,905,000. Die last is te zwaar voor de kolonie. De ontvangsten zijn van 1867 tot 1872 trapsgewijze geklommen van 5,296,000 fr. tot 14,500,000 fr., en toch hebben we niets gedaan, geen van die groote openbare werken tot stand gebracht, waaraan meer en meer behoefte ontstaat in het belang der inlandsche bevolking, die van die 14½ millioen er 14 betaalt, en voor welke wij minder doen dan de annamietische regeering deed, die toch voor zulke uitgaven al zeer weinig gaf.

Willen wij in Cochinchina een duurzaam werk stichten, en onze overheersching als een weldaad doen beschouwen door een bevolking, die zich daartegen niet verzet, dan moeten wij baar sparen; dan moeten wij de bronnen van productie ruimer doen vloeien, waarmede de natuur haar zoo rijkelijk heeft bedeed door haar, met een uiterst vruchtbaren bodem, een uitmuntend rivierstelsel te schenken, dat wellicht nergens zijn gelijke vindt; dan moeten wij er naar streven de belastingen te verminderen, ten einde de ontginningen en het in cultuur brengen van thans nog onbebouwde velden aan te moedigen, die slechts de nijvere menschenhand behoeven om schatten op te brengen.

Hoe jeugdig Cochinchina ook nog zij, zoo worden voor die kolonie geen gunsten gevraagd, geen opofferingen als welke sedert ruim 40 jaren voor Algerie zijn gedaan. Voor Cochinchina zoolang fransch zal zijn geweest, zal het zonder den minsten twijfel, bij eene goede behandeling, alle kosten van inbezitname en bescherming lang hebben afbetaald en zal zij het moederland verrijken zonder het iets te kosten. Al wat Cochinchina vraagt, is dat het gelijke behandeling ondervinde als de overige fransche koloniën en dat, gedurende nog eenige jaren, het moederland zich belaste, zoo als het dit voor de andere kolonien doet, met die uitgaven, welke eigenaardig tot het fransche budget van marine en koloniën behooren; en dat het dit ruimschoots doe ten einde de kolonie in de gelegenheid te stellen in een vijftal jaren b. v.

ne fait aucune des autres colonies, une partie des frais de gouvernement, sa magistrature et son clergé, et jusqu'en 1871 elle a versé à la métropole une somme de 1,500,000 francs en atténuation des dépenses du budget colonial, soit avec les précédentes allocations 1,995,000 francs en tout, charge spéciale à la Cochinchine. »

op flinke wijze de gebouwen en inrichtingen tot stand te brengen, benoodigd voor het logies harer troepen, voor het herstellen harer vaartuigen, voor het verkrijgen, voor het geval van een eventueelen oorlog, van een vasten operatie-basis in het verre Oosten.

Wat verlangd wordt, is dat, gedurende nog eenige jaren, de jeugdige kolonie vrij gelaten worde hare hulpmiddelen ter voorziening in hare eigen behoeften aan te wenden, en ten bate der bevolking die haar bebouwt en haar vruchtbaar maakt en die Frankrijk zal zegenen, zoo dit haar niet stiefmoederlijk, maar als eene wijze en voorzichtige moeder behandelt.

Op deze voorwaarden zullen wij in Cochinchina, en zonder dat het aan de menschheid iets zal hebben gekost, een rijk stichten, minder uitgestrekt en minder de algemeene aandacht trekkend wel is waar dan Britsch-Indie, maar dat wat soliditeit betreft niet onder zal doen voor de grootsche bezittingen, waarvan Calcutta en Batavia de hoofdsteden zijn.

Naar dat doel moet zonder ophouden worden gestreefd. Wij zullen het bereiken, zoo het steeds met verstand en beleid wordt in het oog gehouden.

Tot zoover dit verslag of overzicht, dat, vergissen wij ons niet, kan bijdragen om te doen zien welke de toestand was van *Cochinchina* in 1873, wat de Franschen er na eene tienjarige bezetting van hebben gemaakt.

Februari 1874.

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.